

Darbe Manşetlerinden Demokratik Direniş Anlatısına: 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin Ulusal Basında Temsili ve Karşılaştırmalı Analizi

From Coup Headlines to Narratives of Democratic Resistance: A Comparative Analysis of the Representation of the July 15 Coup Attempt in the National Press

Araştırma Makalesi / Research Article

Sorumlu yazar/
Corresponding author:
Selver Mertoğlu

ORCID:
000-0002-1189-675X

Geliş tarihi/Received:
24.04.2026

Son revizyon teslimi/Last
revision received:
04.07.2026

Kabul tarihi/Accepted:
05.07.2026

Yayın tarihi/Published:
10.07.2026

Atıf/Citation:
Mertoğlu, S. (2026). Darbe
Manşetlerinden Demokratik
Direniş Anlatısına: 15
Temmuz Darbe Girişimi'nin
Ulusal Basında Temsili ve
Karşılaştırmalı Analizi. *İletişim
ve Diplomasi*, 16, 219-244.

doi: 10.54722/
iletisimvediplomasi.1937540

Selver MERTOĞLU¹

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de 15 Temmuz 2016 darbe girişiminin ulusal basında nasıl sunulduğunu incelemeyi ve bu sunum biçiminin Türkiye'de daha önce gerçekleşen askerî müdahalelerin medya temsil ve çerçevelendirme biçimlerinden hangi yönleriyle ayrıştığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 askerî müdahaleleri, 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin medya temsiliinde özgün konumunu analiz edebilmek amacıyla karşılaştırmalı bir referans çerçevesi olarak ele alınmıştır. Karşılaştırılabilirliği sağlamak amacıyla üç dönemde de yayın hayatını sürdüren ve Türkiye ulusal basınında önemli bir yer tutan Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet Gazetelerinin ilk altı günlük, ilk sayfa haberleri incelemeye dâhil edilmiştir. Bu kapsamda Stuart Hall'un temsil yaklaşımı doğrultusunda aktör ve aktör temsili kategorileri ve Robert Entman'ın çerçeveleme modeli ile kategoriler oluşturulmuştur. Elde edilen veriler, nicel ve nitel içerik analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Bulgular, 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Darbelerinde incelenen gazetelerin darbeyi, bozulan düzeni onaran, devleti işler hâle getiren ve kimi zaman demokrasiyi yeniden kuran bir müdahale olarak temsil edildiğini göstermektedir. Ancak 15 Temmuz Darbe Girişimi'nde aynı ulusal basın, darbeyi artık kurucu değil yıkıcı, meşru değil gayrimeşru, çözüm değil sorun olarak çerçevelendirmiştir. Bu nedenle 15 Temmuz, Türkiye'de darbe söyleminin meşruiyet zeminini kaybettiği, haber dilinin ordu yönetime el koydu anlatısından "halk, Meclis ve sivil siyaset darbeye direndi" anlatısına geçtiği tarihsel bir dönüm noktasıdır.

¹ Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Kastamonu, Türkiye, smertoglu@kastamonu.edu.tr

Anahtar Kelimeler: 15 Temmuz Darbe Girişimi, 27 Mayıs Darbesi, 12 Eylül Darbesi, medya temsili, çerçeveleme

ABSTRACT

This study aims to examine how the July 15 coup attempt was presented in the Turkish national press and to identify how this presentation differs from the media representation and framing of previous military interventions in Türkiye. To this end, the military interventions of 27 May 1960 and 12 September 1980 are used as a comparative reference framework to analyze the unique position of the 15 July coup attempt in media representation. To ensure comparability, the analysis includes front-page news stories from the first six days of coverage in Cumhuriyet, Hürriyet, and Milliyet. These newspapers were selected because they continued publication throughout all three periods and hold a significant place in the Turkish national press. Within this scope, categories were established using Stuart Hall's representation approach and Robert Entman's framing model, and the data were analyzed through a mixed content analysis design combining quantitative and qualitative components. The findings indicate that during the coups of 27 May 1960 and 12 September 1980, the national press portrayed the coups as interventions that restored disrupted order, made the state functional again, and re-established democracy. However, in the case of the July 15 coup attempt, the same national press framed the coup not as constructive but as destructive, not as legitimate but as illegitimate, and not as a solution but as a problem. Consequently, July 15 marks a historical turning point in which news discourse shifted from "the army seized power" to "the people, Parliament, and civil society resisted the coup."

Keywords: July 15 coup attempt, 27 May coup, 12 September coup, media representation, framing

EXTENDED ABSTRACT

This study examines how the coup attempt of 15 July 2016 was represented in the Turkish national press and compares this representation with that of the coups of 27 May 1960 and 12 September 1980. Although the relationship between coups and the media in Türkiye has been addressed in various contexts, existing studies have largely focused on a single period of intervention, limited time frames, or specific media representations. In this regard, the study aims to contribute to the literature by conducting a comparative analysis of three significant political periods using the same newspaper sample and by combining framing analysis with actor representation analysis.

The research is based on Stuart Hall's approach to representation and Robert Entman's framing model. According to Hall's approach, media texts do not merely ref-

lect reality. Rather, they construct meaning by selecting specific actors, highlighting certain elements, and situating them within particular discursive positions. Consequently, the study focuses not only on which actors are made visible in the news but also on the representational patterns - such as legitimacy, threat, victimhood, resistance, or authority - within which these actors are presented. Entman's framing model, meanwhile, provides an analytical framework for revealing how news stories define the problem, identify causes, produce moral judgments, and propose solutions. By combining these two approaches, the study examines both the discursive construction of actors and the meaning frameworks within which coups are presented in the press.

The study's sample consists of front-page news items from Cumhuriyet, Milliyet, and Hürriyet, three established national newspapers that maintained publication across the three periods and provide comparable archival material. For each period, six consecutive issues of each newspaper were included in the sample, starting from the first day on which news related to the coup began to appear prominently. In this context, a total of 54 newspaper issues and 691 coup-related news items were analyzed. A mixed content analysis design combining quantitative and qualitative components was applied with the support of MAXQDA; a coding scheme was developed by evaluating the theoretical framework alongside the pre-coding of the dataset.

The findings indicate that the representation of coups in the Turkish national press changed markedly between the periods. In the 1960 and 1980 periods, military actors, particularly the command structures behind the interventions, were predominantly represented as legitimate authorities, founding power, or order-establishing actors. In contrast, the ousted or former political actors were mostly coded as the culprits of the crisis, the source of political instability, or the accused subjects. The representation of the July 15 coup attempt, however, stands out distinctly from the previous two periods. In 2016 news coverage, the structure behind the coup attempt was not portrayed as a savior or an order-restoring entity; rather, it was represented as a threat, an accused actor, and an illegitimate structure attacking the democratic order. The category of the "coup group/junta" emerged as a central actor representation of an actor associated with violence, treason, infiltration, and attacks on democratic institutions. In contrast, political leaders, the government, parliament, and, in some instances, the public/civilian population were represented as actors of resistance, legitimate authority, or victims/targets. These findings point to a historical transformation in the discourse on coups of the Turkish press. There has been a shift from headlines that largely legitimized military intervention in 1960 and 1980 to a narrative in 2016 that emphasized democratic resistance, civil legitimacy, and anti-coup mobilization. The findings indicate that 15 July marked a significant turning point in the history of coup representation in the Turkish national press, with the transformation extending from thematic frames to the construction and representation of actors.

Giriş

Türkiye’de darbeler ve darbe girişimleri, siyasal iktidarın değiştiği ya da değiştirilmeye çalışıldığı olağanüstü dönemler olarak bilinmektedir. Ancak bu süreçler yalnızca siyasal yapıda meydana gelen değişimlerle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda medyanın olayları nasıl aktardığı, hangi aktörleri öne çıkardığı ve meşruiyeti nasıl kurduğu açısından da büyük önem taşımaktadır. Darbe dönemlerinde medya, sadece bilgi aktaran bir araç olmanın ötesinde aktörlerin konumunu, toplumsal algıyı ve kamusal meşruiyeti şekillendiren etkili bir anlam üretim alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle darbe dönemlerinde yapılan haberleri çözümlemek, olayların nasıl aktarıldığını incelemekle sınırlı değildir. Haber metinlerinin hangi çerçeveleme mantığıyla gerçeği kurguladığını, hangi anlamları belirginleştirdiğini ve hangi aktörleri hangi temsil konumları içinde kurduğunu da sorgulamayı gerektirmektedir. İlgili literatür incelendiğinde Türkiye’de darbeler ve medya ilişkisine odaklanan mevcut çalışmaların önemli katkılar sunduğu, ancak büyük ölçüde tekil dönemlere ve sınırlı örneklemelere yoğunlaştığı gözlenmektedir. 27 Mayıs 1960’a ilişkin çalışmalar daha çok basın ile iktidar ilişkileri ile darbe sonrasında basının yeni rejime yönelişini tarihsel olarak tartışırken (Şahin, 2023), 12 Eylül 1980 literatürü esasen darbenin medya tarafından nasıl meşrulaştırıldığı ve 12 Eylül sonrasında Türkiye’de yaşanan ekonomik dönüşüm ve medyanın bu dönüşüm içindeki konumunun nasıl şekillendiği üzerinde durmaktadır (Durna & İnal, 2010). 15 Temmuz 2016’ya odaklanan çalışmalar ise çoğunlukla kısa süreli veri kesitlerinde ulusal gazetelerin birinci sayfalarındaki çerçeveleri ya da ana akım medya kuruluşlarının internet sitelerindeki tema ve aktör dağılımlarını incelemektedir (Melek & Toker, 2017; Nisan & Şeker, 2017). Benzer biçimde, çerçeveleme kuramının askerî müdahale haberlerine uygulanışı bakımından önemli bir örnek olan Efilti Atay’ın (2019) 27 Nisan e-muhtıra çalışması da tek bir müdahale sürecine ve on günlük bir zaman aralığına odaklanmaktadır.

Bu çalışmanın özgün katkısı, 15 Temmuz Darbe Girişimi’ne ilişkin haberleri önceki askerî müdahale dönemleriyle karşılaştırarak, darbe haberlerini çerçeveleme yapısı, aktörler ve aktör temsilleri düzeyinde birlikte incelemesidir. Böylece Türk ulusal basının da darbe haberlerinin meşrulaştırıcı bir anlatıdan demokratik direniş anlatısına doğru nasıl dönüştüğü ortaya konulmaktadır. Erişilebilen çalışmalar içinde buna en çok yaklaşan örneklerden biri olan Guven’in (2025), uzunlamasına incelemesi dahi 1960, 1971 ve 1980 Darbelerine odaklanmakta, 2016’yı kapsamamakta ve analizini ağırlıklı basının darbeleri meşrulaştırma rolü üzerinden kurmaktadır. Çalışmada, 15 Temmuz Darbe Girişimi’nin ulusal basında önceki askerî müdahalelerden farklı olarak hangi meşruiyet, temsil ve direniş eksenleri içinde kurulduğu görünür hâle getirilmiştir.

Kuramsal Çerçeve

Medyada Temsil ve Çerçeveleme Yaklaşımı

Medya yalnızca olayları aktaran bir araç olmanın ötesinde anlam üretim süreçlerinde aktif bir role sahiptir. Haber metinlerinde kullanılan dil, görsel düzenleme, başlık tercihleri ve aktör konumlandırımları, olayların kamuoyunda nasıl anlaşılabileceğini belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Stuart Hall'un temsil yaklaşımına göre anlam, dil ve söylem aracılığıyla üretilirken medya metinleri gerçekliği doğrudan yansıtmak yerine belirli seçme, vurgulama ve konumlandırma pratikleriyle yeniden kurmaktadır (Hall, 1997a). Olayların anlamı temsil süreçleri içinde şekillenmektedir. Farklı toplumsal bağlamlar, aktörler ve söylemsel pratikler içerisinde temsiller değiştiğinde, olaylara atfedilen anlamların da dönüştüğü ve değiştiği görülmektedir (Hall, 1997b). Bu nedenle temsiliyet, güç ilişkilerinin, ideolojik yönelimlerin ve toplumsal konumlanmaların üretildiği bir alandır.

Hall'a (1997a) göre temsiliyet, anlamın üretildiği dinamik bir süreç olarak bu süreçte medya, olayları seçme, belirli unsurları öne çıkarma ve dilsel ile görsel kodlar aracılığıyla yeniden kurgulama yoluyla anlamı inşa etmektedir. Özellikle medyanın oluşturduğu temsiller, zamanla doğal ve kaçınılmaz gerçeklikler gibi sunulurken kanıksamaya neden olmaktadır. Bu nedenle temsiliyet süreci, aynı zamanda güç ilişkilerinin ve belirli anlamların toplumsal düzeyde hâkim hâle getirildiği bir alandır. Fürsich (2010) de, medyada oluşturulan temsillerin belirli dünya görüşlerini ve ideolojik çerçeveleri normalleştirerek gerçekliğin kendisini kurduğunu belirtirken hangi konuların görünür olacağını belirleme gücüne sahip olduğundan bahsetmektedir. Medyanın toplumsal gerçekliği temsiller aracılığıyla inşa etmesi ve belirli anlamları normalleştirilmesi, aynı zamanda hangi unsurların öne çıkarılacağı ve nasıl sunulacağı ile ilgili çerçeveleme yaklaşımı da önemli bir araç olarak görülmektedir.

Çerçeveleme, algılanan gerçekliğin bazı yönlerini seçme ve bunları bir iletişim metni içerisinde daha görünür hâle getirme olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte çerçeveler dört temel işlev üzerinden çalışmaktadır (Entman, 1993):

- 1. Sorunun Tanımlanması:** Çerçeveler, belirli bir durumu sorun olarak tanımlamakta ve bu durumun ne olduğuna dair bir çerçeve sunmaktadır.
- 2. Nedenlerin Belirlenmesi:** Sorunun ortaya çıkmasına neden olan aktörler ya da süreçler tanımlanmakta ve olayın kaynağı açıklanmaktadır.
- 3. Ahlaki Değerlendirme:** Çerçeveler, olayın aktörlerini ve sonuçlarını belirli değerler üzerinden değerlendirerek iyi-kötü, doğru-yanlış gibi yargılar üretmektedir.
- 4. Çözüm Önerisi:** Sorunun nasıl çözülebileceğine dair öneriler sunulmakta ve bu çözümler gerekçelendirilmektedir.

Entman'a (1993, s. 52) göre bir haber metnindeki her ifade çerçeveleme işlevi taşımayabilmektedir. Bununla birlikte bazı ifadeler, aynı anda sorunun tanımlanması, nedenlerin belirlenmesi, ahlaki değerlendirme yapılması ya da çözüm önerisi sunulması gibi birden fazla çerçeveleme işlevini yerine getirebilmektedir. Bu kuramsal çerçeve doğrultusunda medya içeriklerinin yalnızca olayları aktarmadığı, bununla birlikte belirli çerçeveler ve temsiliyet pratikleri aracılığıyla olayları anlamlandırarak sunan kurulanmış söylemler olduğu görülmektedir. Medya, gündemini oluştururken olayların tüm yönlerini eşit biçimde yansıtmamakta, belirli unsurları seçerek öne çıkarmakta ve bazı unsurları arka planda bırakmaktadır. Bu seçme ve ön plana çıkarma süreçleri, aynı zamanda olayların hangi anlamlarla temsil edileceğini belirlerken toplumsal gerçekliğin inşasını da sağlamaktadır.

1960 ve 1980 Askerî Müdahaleleri ve Basın

Türkiye'de 1923-1946 yılları arasında siyasal yapı, Cumhuriyet Halk Partisinin tek parti yönetimi altında şekillenmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında demokratikleşme eğilimleriyle birlikte 1946 yılında çok partili hayata geçilmiş ve Celal Bayar ile Adnan Menderes öncülüğünde kurulan Demokrat Parti (DP), 1950 seçimlerinde iktidara gelerek 1954 ve 1957 seçimlerinde de bu konumunu sürdürmüştür (Ertürk, 2023). DP, iktidarının ilk yıllarında ekonomik kalkınma ve özgürlüklerin genişletilmesi yönünde önemli vaatlerde bulunmuş olsa da özellikle 1950'li yılların ortalarından itibaren ekonomik sorunların derinleşmesi, artan enflasyon ve siyasal gerilimlerin yükselmesi, hükûmete yönelik eleştirilerin artmasına neden olmuştur (Evsile, 2018). Yaşanan kriz ortamından dolayı 27 Mayıs 1960 tarihinde ordu yönetime el koymuştur. Siyasal iktidarın otoriterleşme eğilimleri ve muhalefetle yaşanan gerilimler, basının konumunu ve işlevini dönüştürmüş, bu süreçte basın, iktidar yanlısı ve muhalif olmak üzere iki farklı taraf etrafında şekillenmiştir. DP dönemine ilişkin yapılan çalışmalar, 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren sıkıyönetim uygulamalarıyla birlikte basın üzerindeki hukuki ve idari baskıların arttığını, muğlak biçimde tanımlanan basın suçları ve kapatma kararları yoluyla eleştirel yayın organlarının sınırlandırıldığını ortaya koymaktadır (Aldırmaz, 2025, s. 241). Demokrat Parti iktidarının ilk döneminde Basın Kanunu ve ilgili düzenlemelerle basına önemli özgürlükler ve sosyal haklar sağlamış ancak 1954 yılından itibaren basına yönelik baskıcı politikalar ortaya çıkmıştır. 9 Mart 1954'te yayın yoluyla suç işleyenlere ağır cezalar getiren yasal düzenlemeler yürürlüğe girerken devletin siyasi ve mali itibarını sarsan yayınlar yeni bir suç olarak tanımlanmıştır. Aynı dönemde iktidar yanlısı basın maddi olarak desteklenirken muhalif basın devlet ilan ve imkanlarından mahrum bırakılmıştır (Çakır & Yavalar, 2017, s. 263). Basının bu dönemde yaşadığı siyasal ve yapısal buhrandan dolayı 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi sonrasında basının önemli bir kısmı darbeyi destekleyen bir yayın çizgisi benimsemiştir (Şahin, 2023, s. 723). 1961 Anayasası ile basın özgürlüğü anayasal güvence altına alınmış ve ifade özgürlüğü önemli ölçüde genişletilmiştir. Ancak bu dönemde sağlanan görece özgürlük ortamına rağmen, as-

kerî yönetimin etkisi tamamen ortadan kalkmamış, basın ile siyasal iktidar arasındaki ilişki yeni bir çerçevede yeniden şekillenmiştir.

27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında kurulan anayasal ve siyasal düzen uzun vadede istikrar sağlayamamıştır. Siyasal iktidarı istifaya zorlayan dolaylı bir askerî müdahale olan 12 Mart 1971 muhtırasından sonra da devam eden siyasal istikrarsızlık, koalisyon hükûmetlerinin zayıflığı, ekonomik kriz ve artan şiddet ortamı, askerî müdahalenin gerekçesi olarak sunulmuş ve 12 Eylül 1980 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuştur (Ahmad, 1995). 1980 Darbesi, siyasal yapıyla birlikte toplumsal ve kamusal alanı da derinden etkilemiş ve geniş çaplı gözaltılar, yargılamalar ve hak ihlalleri yaşanmıştır (TBMM, 2012, Kasım). Bu süreçte basın da ağır denetim ve sansür uygulamalarıyla karşı karşıya kalmıştır. 1960 sonrasında görece genişleyen basın özgürlüğü alanı, 1980 müdahalesiyle birlikte önemli ölçüde daralmıştır (Karaman, 2023). Özellikle 12 Eylül 1980 sonrasında yürürlüğe giren 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu düzenlemeleri ile sıkıyönetim komutanlarına, her türlü yayını kontrol etme, gazete ve dergilerin basım ve dağıtımını yasaklama, sansür uygulama ve yayınları toplatma yetkisi verilmiştir (1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanununun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine ve Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Kanun, 1980, 21 Eylül). Sıkıyönetimle birlikte askerî otoritenin medya üzerindeki doğrudan müdahalesi, basının özerkliğinin zedelenmesine neden olmuştur.

Dönemin önde gelen gazetelerinde yer alan manşetler, askerî müdahalenin kaçınılmaz olduğu yönünde bir algı oluştururken darbe sonrasında müdahalenin gerekçelerini meşrulaştıran haberler ve köşe yazıları aracılığıyla kamuoyunda destek oluşturmaya katkı sağlamıştır (Meral, 2022, s.709). Darbe öncesinde basın, sağ ve sol siyasal aktörler tarafından propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Özellikle darbe sonrasında TRT, askerî yönetimin sözcüsü konumundayken yazılı basında siyasal içeriklerin açık biçimde tartışılması sınırlandırılarak siyasal aktörlerin isimlerinin kullanımı dahi yasaklanmış, haber üretimi hem içerik hem de dil düzeyinde daraltılmıştır (Durna & İnal, 2010, s. 124). Siyasal içeriklerin medyada yer alması engellenirken medyanın eleştirel ve denetleyici işlevi zayıflatılmaya çalışılmıştır. Dünder'in (2016) da belirttiği gibi, 12 Eylül askerî müdahalesi sonrasında sansür uygulamaları ve çeşitli hukuki yaptırımlar aracılığıyla medya üzerinde ciddi bir baskı oluşturulurken gazetecilerin maruz kaldığı doğrudan sansürün yanı sıra yaygınlaşan otosansür pratiği de haber üretim süreçlerini sınırlandırmıştır.

15 Temmuz Darbe Girişimi ve Medyanın Rolü

15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişimi, Türk Silahlı Kuvvetleri içerisindeki örgütlü bir yapı tarafından anayasal düzeni ortadan kaldırmaya yönelik bir girişim olarak bilinmektedir. Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) tarafından gerçekleştirilen bu darbe girişimi demokratik meşruiyeti ortadan kaldırmaya ve yönetimi zor yoluyla ele geçirmeye

yönelik organize ve çok boyutlu bir kalkışma olarak öne çıkmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından hazırlanan raporda, bu girişimin uzun yıllara yayılan sistematik bir örgütlenme sürecinin sonucu olduğu ifade edilmektedir (TBMM, 2016, 27 Ekim). Darbe girişimi sırasında stratejik kurumlar hedef alınmış, kamuoyuna bildiri okunmuş ve yönetimin ele geçirilmesi amaçlanmıştır. Buna karşılık siyasi liderlerin çağrıları ve halkın aktif katılımıyla gelişen direniş sonucunda darbe girişimi kısa sürede etkisiz hâle getirilmiştir.

15 Temmuz Darbe Girişimi sürecinde medya, olayların seyrini doğrudan etkileyen kritik bir aktör olarak öne çıkmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri içerisine sızmış bir cunta yapılanmasının, ilk aşamada kamuoyunu yönlendirmek amacıyla devlet televizyonu TRT üzerinden bildiri yayımlatması, medyanın darbe süreçlerinde meşruiyet üretme aracı olarak görüldüğünü göstermektedir. Medya aracılığıyla dolaşıma giren görüntü ve içerikler, darbe karşıtı duygunun güçlenmesine, demokrasi ve millî irade vurgusunun öne çıkmasına ve geniş kesimlerde ortak bir tutumun oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu süreç medyanın yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda başlı başına bir güç unsuru olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır (Demirdiş, 2019, s. 14). Özellikle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın CNN Türk canlı yayınına FaceTime aracılığıyla bağlanarak halka çağrıda bulunması, medyanın mobilizasyon gücünü açık biçimde ortaya koymuştur. Türk basınının sergilediği tutum ise önceki askerî müdahalelerden farklı olarak dikkat çekici bir birlik ve karşı duruş örneğidir.

Ulusal gazetelerin büyük çoğunluğu ise darbe girişimine karşı demokrasi ve millî irade vurgusu yapan bir yayın politikası benimseyerek 16 Temmuz 2016 tarihli gazete manşetlerinde darbe girişiminin halk tarafından engellendiği yönünde ortak bir söylem üretmişlerdir. Farklı ideolojik çizgilere sahip gazetelerin dahi benzer bir yayın dili benimsemesi, Türk basınının bu süreçte ortak bir kamusal duruş sergilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, medya alanında ideolojik farklılıkların geçici olarak geri planda kaldığını ve darbe girişiminin ulusal bir mesele olarak çerçevelendiğini göstermektedir (İnce & Koçak, 2017). Bunun yanı sıra haber kanalları, sosyal medya ile eş zamanlı biçimde gelişmeleri anlık olarak aktararak kamuoyunun bilgiye erişimini sağlamış ve darbe girişiminin seyrinde belirleyici bir rol üstlenmiştir. Sosyal medya platformları ise darbe karşıtı toplumsal direnişin örgütlenmesinde önemli bir işlev görmüştür. Demirdiş'e (2019) göre, 15-17 Temmuz 2016 tarihleri arasında yaklaşık 35 milyon tweet atılmış ve bu içerikler milyarlarca kullanıcıya ulaşarak geniş bir etki alanı oluşturmuştur. Hashtag kampanyaları vatandaşların kısa sürede organize olmasına önemli katkı sağladığını gösterirken bu durum dijital iletişim ağlarının toplumsal mobilizasyon üzerindeki belirleyici etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Bu çerçevede 15 Temmuz Darbe Girişimi, Türkiye'de medya sisteminin kriz anlarındaki işleyişine dair önemli bir dönüm noktasıdır. Türkiye'deki önceki askerî müdahale dönemlerinden farklı olarak, 15 Temmuz sürecinde medya kuruluşlarının önemli bir bölümü darbe girişimini meşrulaştıran bir söy-

lem yerine darbe karşıtlığı, millî irade ve demokratik meşruiyet vurgusunu öne çıkaran bir yayın dili üretmiştir.

Yöntem

Bu çalışma, 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin ulusal basında nasıl sunulduğunu ve bu sunumun 27 Mayıs 1960 ile 12 Eylül 1980 askerî müdahalelerinin medya temsil ve çerçeveleme biçimlerinden hangi yönleriyle ayrıştığını incelemektedir. Araştırma kapsamında Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenmiştir. Bu gazetelerin seçilmesinde, üç dönemde de yayın hayatını sürdüren köklü ulusal basın kuruluşları olmaları, Türkiye basınında tarihsel sürekliliğe ve yaygın görünürlüğe sahip bulunmaları ve birinci sayfa arşivlerine karşılaştırılabilir biçimde erişilebilmesi dikkate alınmıştır. Ayrıca seçilen gazetelerin sahiplik yapıları, yayın politikaları ve siyasal iktidarla ilişkileri 1960, 1980 ve 2016 dönemlerinde farklılaştığından dolayı çalışmada gazeteler ideolojik olarak değil, üç dönemde de yayın sürekliliği gösteren ve karşılaştırılabilir arşiv verisi sunan ulusal basın kurumları olarak değerlendirmiştir. Haber metinleri gastearsi.com üzerinden elde edilmiş, başlık, spot, giriş ve haber gövde-leri birlikte değerlendirilmiştir.

Araştırmada gazetelerin birinci sayfaları incelenmiştir. Birinci sayfalar, darbe ve darbe girişimi gibi olağanüstü siyasal süreçlerde gazetelerin gündem önceliklerini, öne çıkardıkları aktörleri ve olaya yükledikleri temel anlamı en görünür biçimde kurmaları nedeniyle tercih edilmiştir. Tarih aralıklarının gazetelere göre farklılaşmasının nedeni, darbe veya darbe girişimine ilişkin haberlerin her gazetenin birinci sayfasında belirgin biçimde yer aldığı ilk sayının esas alınmasıdır. Bu nedenle her gazete için başlangıç tarihi, ilgili olayın birinci sayfada sistematik görünürlük kazandığı ilk sayıdan başlatılmış ve altı ardışık sayı incelemeye dâhil edilmiştir. Bu kapsamda 54 gazete sayısı ve 691 haber birimi analiz edilmiştir.

Tablo 1. İncelenen Dönemlere, Tarih Aralıklarına ve Gazetelere Göre Haber Sayıları			
Dönem/Olay	İncelenen Tarih Aralığı	Gazete	Haber Sayısı
27 Mayıs 1960 Askerî Müdahalesi	28 Mayıs-2 Haziran 1960	Cumhuriyet	77
	27 Mayıs-1 Haziran 1960	Hürriyet	106
	28 Mayıs-2 Haziran 1960	Milliyet	58
12 Eylül 1980 Askerî Müdahalesi	12-17 Eylül 1980	Cumhuriyet	72
	12-17 Eylül 1980	Hürriyet	53
	13-18 Eylül 1980	Milliyet	76
15 Temmuz Darbe Girişimi	16-21 Temmuz 2016	Cumhuriyet	62
	16-21 Temmuz 2016	Hürriyet	91
	16-21 Temmuz 2016	Milliyet	96
Toplam	54 gazete sayısı		691

Çalışma, nicel ve nitel içerik analizini birlikte kullanan karma bir içerik analizi tasarımına dayanmaktadır. İçerik analizi, metinlerin açık ve örtük anlamlarını sistematik, tekrarlanabilir ve nesnel bir biçimde incelemeyi sağlayan bir araştırma yöntemidir. Krippendorff'a (2013) göre içerik analizi ile yalnızca metinlerde yer alan yüzeysel ifadelerin değil, aynı zamanda bu ifadelerin bağlamsal anlamlarının da analiz edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda içerik analizi, araştırmacının belirlediği kategoriler çerçevesinde metinlerdeki temaları, söylem kalıplarını ve anlam üretim süreçlerini ortaya koymayı hedefleyen sistematik bir çözümleme sürecidir. İçerik analizinde araştırmanın sistematik ve tutarlı biçimde yürütülebilmesi için analiz birimlerinin açık biçimde tanımlanması gerekmektedir. Bu çalışmada analiz birimi, gazetelerin birinci sayfalarında yer alan tekil haber metnidir. Haberler, Stuart Hall'un temsil yaklaşımı doğrultusunda aktör ve aktör temsili kategorileriyle, Robert Entman'ın çerçeveleme modeli doğrultusunda ise sorun tanımı, nedensel yorum, ahlaki değerlendirme ve çözüm önerisi boyutlarıyla kodlanmıştır. Kodların gazetelere ve dönemlere göre dağılımı frekans değerleriyle gösterilmiş, sayısal bulgular haber başlıkları, spotlar, girişler ve haber metinlerinden örneklerle bağlamsal olarak yorumlanmıştır. Kodlama sürecinde MAXQDA programı kullanılmıştır. Kodlama şeması, kuramsal çerçeve ve veri seti üzerinde yapılan ön kodlama doğrultusunda oluşturulmuştur. Ön kodlama sonucunda tekrar eden anlam örüntüleri belirlenmiş, benzer kodların sınırları netleştirilmiş ve kodlama ölçütleri tanımlanmıştır.

Kodlama sürecinin güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla iki kodlayıcı arasındaki uyum Cohen's Kappa katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır (Cohen, 1960). Aktör analizinde iki kodlayıcı arasında eşleştirilebilen haber birimleri üzerinden yapılan hesaplamada merkez aktör kategorisi için $\kappa=0,7119$, aktör temsili kategorisi için $\kappa=0,5889$ değerine ulaşılmıştır. Çerçeveleme analizinde ise sorun tanımı için $\kappa=0,9466$, nedensel yorum için $\kappa=0,9601$, ahlaki değerlendirme için $\kappa=0,9323$ ve çözüm önerisi için $\kappa=0,9424$ olarak hesaplanmıştır. Bulgular, aktör kodlamalarında kabul edilebilir düzeyde, çerçeveleme kodlamalarında ise çok yüksek düzeyde kodlayıcı uyumu sağlandığını göstermektedir.

Tablo 2 ve Tablo 3'te aktör kategorileri ve aktör temsili kategorileri ile kodlama ölçütü belirlenmiştir.

Tablo 2. Aktör Kategorileri ve Kodlama Ölçütleri	
Aktör Kategorileri Komuta Kademesi, Ordu/TSK, Devrilen/ Sabık Siyasal Aktörler, Cumhurbaşkanı/ Başbakan/Siyasi Lider Hükûmet/Yürütme, Meclis/Parlamento, Yargı/Hukuk Aktörleri, Polis/Emniyet, Bürokrasi, Üniversite/Gençlik, Halk/Sivil Kitle, Basın/Medya, Dış Aktörler, Sendikalar/Meslek Kuruluşları, Darbeci Grup /Cunta, Provokatif Sivil Aktörler, Ekonomi/ Finans Aktörleri, Belirsiz/Çoklu Aktör	Haberde ana eylemi gerçekleştiren, açıklama yapan, karar alan, yön veren, hedef alınan ya da haberin anlatı omurgasını taşıyan özne aktör olarak kodlanmıştır.

Tablo 3. Aktör Temsili Kategorileri ve Kodlama Ölçütleri	
Kod	Kodlama ölçütü
Meşru otorite	Aktör karar alan, yöneten, açıklama yapan, emir veren ya da resmî otorite kuran meşru güç olarak sunuluyorsa.
Kurucu iktidar	Aktör yeni anayasa, yeni hükûmet, yeni kurum, yeni hukuk düzeni veya siyasal sistemin yeniden inşasıyla ilişkilendiriliyorsa.
Kurtarıcı/düzen kurucu	Aktör krizi, kaosu, anarşiyi veya düzensizliği sona erdiren, huzur, güvenlik ve düzen sağlayan güç olarak sunuluyorsa.
Direnış aktörü	Aktör darbeye, baskıya veya tehdide karşı duran, demokrasi savunusu, sokak/kurumsal direnç ya da karşı koyuşla ilişkilendiriliyorsa.
Mağdur/hedef	Aktör öldürölme, yaralanma, rehin alınma, baskı görme, bombalanma, saldırıya uğrama ya da hedef alınma bağlamında sunuluyorsa.
Krizin sorumlusu/suçlanan	Aktör krizin nedeni, hazırlayıcısı, örgütleyicisi, faili ya da sorumlusu olarak sunuluyorsa.
Darbeci/tehdit unsuru	Aktör darbe girişimi, silahlı eylem, kuşatma, bombalama, medya/kurum işgali gibi demokratik düzene yönelen doğrudan tehdit eylemleriyle ilişkilendiriliyorsa.
Normalleşme aktörü	Aktör kriz sonrası gündelik hayatın, piyasanın, kamu düzeninin, idari işleyişin veya kurumsal sürekliliğin yeniden sağlanmasıyla ilişkilendiriliyorsa.
Nötr/betimleyici	Aktör belirgin olumlu/olumsuz anlam yüklenmeden, yalnızca bilgi verici, aktarıcı veya betimleyici biçimde sunuluyorsa.

Çerçeveleme analizine ilişkin kategoriler Entman'ın (1993) dört temel işlevi temel alınarak belirlenmiştir. Belirlenen çerçeveleme kategorileri ve kodlama ölçütleri Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Çerçeveleme Kategorileri ve Kodlama Ölçütleri		
Ana boyut	Alt kategoriler	Kodlama ölçütü
Sorun tanımı	Devlet Otoritesinin Zayıflaması, Eski İktidarın Baskıcı Uygulamaları, Darbe/Askerî Kalkışma, Toplumsal Kutuplaşma/İç Çatışma Riski, Millî İrâdenin Kesintiye Uğraması, Hukuk ve Anayasa İhlali, Güvenlik ve Asayiş Sorunu, Siyasal Kriz/Yönetim Krizi, Demokratik Düzenin Bozulması	Haberde hangi durumun temel sorun olarak açık ve belirgin biçimde tanımlandığı esas alınmıştır.
Nedensel yorum	Güvenlik Zafiyeti/Devlet Krizi, Toplumsal Gerilim/Sokak Olayları, Dış Aktörler/Uluslararası Etki, Ordu İçindeki Darbeci Yapılanma, Siyasal Liderlerin Hataları, Tahkikat Komisyonu/ Hukuk Dışı Süreçler, Antidemokratik Yasalar ve Baskılar, Eski/Mevcut İktidarın Uygulamaları	Haberde krizin ya da olayın nedeni açık biçimde bir aktöre, yapıya, sürece veya uygulamaya bağlanıyorsa kodlanmıştır.
Ahlaki değerlendirme	Mağduriyet ve Fedakârlık Vurgusu, Devlet Bekası/Millî Birlik Vurgusu, Demokrasi ve Hürriyet Vurgusu, Darbeci Aktörlerin Mahkûm Edilmesi, Eski İktidarın Suçlanması, Halkın/ Gençliğin Yüceltilmesi, Ordunun Olumlanması, Müdahalenin Haklılaştırılması	Haberde olay ya da aktörlere normatif bir değer yüklenmesi, olumlama, yüceltme, suçlama ya da mahkûm etme yapılması durumunda kod atanmıştır.
Çözüm önerisi	Ekonomik İstikrarın Sağlanması, Basın ve Özgürlüklerin Yeniden Tesisi, Millî Birlik ve Sükûnet Çağrısı, Güvenlik ve Asayiş Tedbirleri, Eski Aktörlerin Tasfiyesi, Yargılama/Hesap Verme Süreci, Seçimlere Gidilmesi, Demokratik Kurumların Yeniden Kurulması, Yeni Anayasa Yapılması	Haberde açık ya da örtük biçimde meşru çözüm, çıkış yolu ya da yapılması gereken yönelim öneriliyorsa kodlanmıştır.
İletişim yapısı	Merkezî ve tek yönlü	Parçalı ama sınırlı dolaşım

Bulgular

Haberlerde Aktör ve Aktör Temsili Analizi

Cumhuriyet, Milliyet ve Hürriyet Gazetelerinin 27 Mayıs 1960, 12 Eylül 1980 ve 15 Temmuz 2016'ya ilişkin haberleri, darbe temsiliinin dönemlere göre farklı aktörler ve temsil kalıpları üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Bu farklılığı görünür kılmak için her darbe dönemi ayrı ayrı ele alınarak her biri için üç gazeteyi bir arada gösteren tablolar oluşturulmuştur. Tablolarda her döneme ait gazetelerde merkez aktörlerin görünürlük sıklığı verilmiştir. Temsil biçimlerine ilişkin ayrıntılı dağılımlar, bulguların yorumlanması sırasında frekans değerleriyle açıklanmıştır.

Tablo 5. 1960 Dönemi için Merkez Aktör Dağılımı

Merkez Aktör	Milliyet 1960	Hürriyet 1960	Cumhuriyet 1960	Toplam
Komuta Kademesi	12	18	18	48
Devrilen/Sabık Siyasal Aktörler	6	8	16	30
Darbeci Grup/Cunta	0	0	0	0
Cumhurbaşkanı/Başbakan/Siyasi Aktör	3	2	4	9
Dış Aktörler	3	12	2	17
Belirsiz/Çoklu Aktör	5	2	11	18
Üniversite/Gençlik	8	13	6	27
Basın/Medya	1	3	5	9
Hükümet/Yürütme	8	13	3	24
Provokatif Sivil Aktörler	0	0	0	0
Ordu/TSK	0	9	0	9
Halk/Sivil Kitle	1	15	4	20
Bürokrasi	2	2	1	5
Sendikalar/Meslek Kuruluşları	0	1	0	1
Yargı/Hukuk Aktörleri	7	6	4	17
Meclis/Parlamento	0	2	1	3
Polis/Emniyet	2	0	1	3
Ekonomi/Finans Aktörleri	0	0	1	1
Toplam	58	106	77	241

1960 döneminde Cumhuriyet, Milliyet ve Hürriyet gazetelerinin ilk sayfa haberlerinde Komuta Kademesi en görünür aktör olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, 27 Mayıs askerî müdahalesinin haberlerde büyük ölçüde karar alan, yöneten ve yeni siyasal düzeni kuran askerî aktörler üzerinden temsil edildiğini göstermektedir. Cumhuriyet Gazetesinde Komuta Kademesi, ağırlıklı olarak “meşru otorite” (n=9), “kurtarıcı/düzen kurucu” (n=5) ve “kurucu iktidar” (n=4) biçimlerinde temsil edilmiştir. Milliyet Gazetesinde de Komuta Kademesi 1960 döneminin en görünür aktörlerinden biridir. “Meclis feshedildi” ve “Hükümet kuruldu” gibi haberlerde Komuta Kademesi, ağırlıklı olarak “meşru otorite” (n=8), “kurucu iktidar” (n=2) ve “kurtarıcı/düzen kurucu” (n=2) biçiminde kodlanmıştır. Hürriyet Gazetesinde yer alan haberlerde ise Komuta Kademesi “meşru otorite” (n=7), “kurucu iktidar” (n=7) ve “kurtarıcı/düzen kurucu” (n=4) biçimlerinde temsil edilmiştir. Hürriyet’te Ordu/TSK kategorisinin de görünür olması dikkat çekmektedir. Bu kategori, ağırlıklı olarak “kurtarıcı/düzen kurucu” (n=6), daha sınırlı biçimde “mağdur/hedef” (n=2) ve “nötr/betimleyici” (n=1) temsilleriyle kurulmuştur.

Bu dönemde Devrilen/Sabık Siyasal Aktörler kategorisi de üç gazetede önemli bir görünürlüğe sahiptir. Cumhuriyet’te bu aktörler 1960 haberlerinin tamamında “krizin sorumlusu/suçlanan” (n=16) olarak kodlanmıştır. Milliyet’te yer alan haberlerde de eski siyasal kadrolar krizin faili, hesap vermesi gereken aktörler ya da siyasal meşruiyetini kaybetmiş figürler olarak sunulmuştur. Hürriyet’te de eski iktidar çevresi büyük ölçüde “krizin sorumlusu/suçlanan” (n=7) biçiminde temsil edilmiştir. 1960 haberlerinde Üniversite/Gençlik, Hükümet/Yürütme, Halk/Sivil Kitle ve Yargı/Hukuk Aktörleri kategori-

leri de dikkat çekmektedir. Milliyet'te Yargı/Hukuk Aktörleri “kurucu iktidar” (n=5) ve “meşru otorite” (n=2) biçiminde kodlanmıştır. Hürriyet'te Hükümet/Yürütme çoğunlukla “meşru otorite” (n=6), “kurucu iktidar” (n=4), “nötr/betimleyici” (n=2) ve “mağdur/hedef” (n=1) biçiminde temsil edilmiştir. Üniversite/Gençlik ise “mağdur/hedef” (n=6), “direniş aktörü” (n=5) ve “nötr/betimleyici” (n=2) olarak kodlanmıştır. Bu bulgular, 1960 döneminde darbe haberlerinin askerî aktörleri düzen kurucu ve meşru otorite olarak öne çıkarırken, devrilen siyasal aktörleri krizin sorumlusu olarak konumlandıran bir temsil mantığına dayandığını göstermektedir.

Tablo 6. 1980 Dönemi için Merkez Aktör Dağılımı

Merkez Aktör	Milliyet 1980	Hürriyet 1980	Cumhuriyet 1980	Toplam
Komuta Kademesi	21	24	27	72
Devrilen/Sabık Siyasal Aktörler	1	6	5	12
Darbeci Grup/Cunta	0	0	0	0
Cumhurbaşkanı/Başbakan/Siyasi Aktör	1	1	0	2
Dış Aktörler	11	4	13	28
Belirsiz/Çoklu Aktör	2	1	5	8
Üniversite/Gençlik	3	2	3	8
Basın/Medya	2	0	2	4
Hükümet/Yürütme	1	0	1	2
Provokatif Sivil Aktörler	0	0	0	0
Ordu/TSK	0	2	5	7
Halk/Sivil Kitle	8	1	2	11
Bürokrasi	13	2	6	21
Sendikalar/Meslek Kuruluşları	6	5	1	12
Yargı/Hukuk Aktörleri	3	1	0	4
Meclis/Parlamento	2	2	0	4
Polis/Emniyet	2	2	2	6
Ekonomi/Finans Aktörleri	0	0	0	0
Toplam	76	53	72	201

1980 döneminde Cumhuriyet, Milliyet ve Hürriyet Gazetelerinde Komuta Kademesi en görünür aktör konumundadır. Bu görünürlük, 12 Eylül askerî müdahalesinin haberlerde karar alan, düzenleyen, yöneten ve devlet otoritesini yeniden tesis eden askerî aktörler üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Cumhuriyet Gazetesinde Komuta Kademesi'nin görünürlüğü 1960'a göre daha da artmış, temsil daha belirgin biçimde devlet otoritesinin yeniden tesisi, anarşiyile mücadele ve kurumsal yeniden düzenleme bağlamında kurulmuştur. Bu dönemde Komuta Kademesi ağırlıklı olarak “meşru otorite” (n=17), “kurucu iktidar” (n=6) ve “kurtarıcı/düzen kurucu” (n=3) biçimlerinde temsil edilmiştir.

Milliyet Gazetesinde de 1980 döneminde Komuta Kademesi en görünür aktör olarak öne çıkmaktadır. Haberlerde Komuta Kademesi, karar alan, düzenleyen, geçici anayasal ve yönetsel yapıyı kuran ve devlet otoritesini yeniden tesis eden aktör olarak

temsili edilmiştir. Bu dönemde Komuta Kademesi “meşru otorite” (n=11), “kurucu iktidar” (n=6), “kurtarıcı/düzen kurucu” (n=3) ve “nötr/betitleyici” (n=1) biçiminde kodlanmıştır. Hürriyet’te yer alan haberlerde ise MGK ve Evren, ülkeyi kargaşadan çıkaran, devleti yeniden düzenleyen ve demokrasiyi yeniden kuracağını bildiren aktörler olarak sunulmuştur. Bu kategoride Komuta Kademesi “meşru otorite” (n=11), “kurtarıcı/düzen kurucu” (n=6), “kurucu iktidar” (n=5) ve “nötr/betitleyici” (n=2) biçimlerinde temsili edilmiştir.

1980 döneminde Dış Aktörler ve Bürokrasi kategorilerinin görünürlüğü de dikkat çekmektedir. Cumhuriyet’te Dış Aktörlerin büyük ölçüde “nötr/betitleyici” (n=11) biçimde temsili edilmesi, müdahalenin iç siyasal düzen bağlamının yanında uluslararası tepki ve meşruiyet düzleminde de haberleştirildiğini göstermektedir. Milliyet’te Dış Aktörler 1960’a kıyasla daha görünürdür. “Ordunun yönetime gelmesi dışta olumlu karşılandı” ve “Dış dünya yeni yönetimi destekliyor” gibi haberlerde müdahale, uluslararası meşruiyet ve ekonomik ilişkiler bağlamında anlamlandırılmıştır. Bu kategoride Dış Aktörler çoğunlukla “nötr/betitleyici” (n=10) ve “mağdur/hedef” (n=1) olarak kodlanmıştır. Milliyet’te Bürokrasi kategorisinin görünürlüğü de 1980 sonrasında devlet kurumlarının yeniden düzenlenmesi ve idari işleyişin sürdürülmesiyle ilişkilidir. Bu aktörler çoğunlukla “nötr/betitleyici” (n=9), “meşru otorite” (n=3) ve “mağdur/hedef” (n=1) biçiminde temsili edilmiştir.

Bu dönemde Devrilen/Sabık Siyasal Aktörler 1960’a göre daha sınırlı görünürlük kazanmakla birlikte, büyük ölçüde yine “krizin sorumlusu/suçlanan” olarak kodlanmıştır. Cumhuriyet’te “MHP Başkanı Türkeş de teslim oldu” ve “Türkeş’in banka hesabına 5 milyon yatırdığı öne sürülüyor” gibi haberlerde müdahale öncesi siyasal alan kriz, terör, yozlaşma ve sorumluluk söylemi içinde temsili edilmiştir. Hürriyet’te “Demirel, Ecevit ve Erbakan gözetim altında” ve “Türkeş kayıp” gibi haberlerde müdahale öncesi siyasal aktörler çoğunlukla “krizin sorumlusu/suçlanan” (n=5) biçiminde temsili edilmiştir. Sonuç olarak 1980 döneminde darbe haberlerinin askerî otorite merkezli, güvenlik ve düzen vurgusu güçlü bir temsili yapısına sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 7. 2016 Dönemi için Merkez Aktör Dağılımı

Merkez Aktör	Milliyet 2016	Hürriyet 2016	Cumhuriyet 2016	Toplam
Komuta Kademesi	5	10	1	16
Devrilen/Sabık Siyasal Aktörler	0	0	0	0
Darbeci Grup/Cunta	32	21	11	64
Cumhurbaşkanı/Başbakan/Siyasi Aktör	19	12	11	42
Dış Aktörler	2	5	7	14
Belirsiz/Çoklu Aktör	8	5	6	19
Üniversite/Gençlik	0	1	0	1
Basın/Medya	1	1	5	7
Hükümet/Yürütme	3	7	5	15

Merkez Aktör	Milliyet 2016	Hürriyet 2016	Cumhuriyet 2016	Toplam
Provokatif Sivil Aktörler	0	0	4	4
Ordu/TSK	2	4	3	9
Halk/Sivil Kitle	9	2	2	13
Bürokrasi	8	9	2	19
Sendikalar/Meslek Kuruluşları	0	1	2	3
Yargı/Hukuk Aktörleri	2	4	1	7
Meclis/Parlamento	2	2	1	5
Polis/Emniyet	3	7	1	11
Ekonomi/Finans Aktörleri	0	0	0	0
Toplam	96	91	62	249

2016 döneminde Cumhuriyet, Milliyet ve Hürriyet Gazetelerinde temsil yapısı önceki iki dönemden belirgin biçimde ayrılmaktadır. Bu dönemde en görünür aktör Darbeci Grup/Cunta kategorisidir. 1960 ve 1980’de askerî aktörler çoğunlukla düzen kurucu ve meşru otorite olarak temsil edilirken, 2016’da darbe girişiminde bulunan aktörler “darbeci/tehdit unsuru” ve “krizin sorumlusu/suçlanan” biçimlerinde kodlanmıştır. Bu durum, haber dilinde askerî müdahaleyi meşrulaştıran temsil biçimlerinden darbe girişimini gayrimeşrulaştıran temsil biçimlerine doğru belirgin bir dönüşüm yaşandığını göstermektedir.

Cumhuriyet Gazetesinde 2016 döneminde Darbeci Grup/Cunta en görünür aktörlerden biri hâline gelmiştir. Bu aktörler “darbeci/tehdit unsuru” (n=6) ve “krizin sorumlusu/suçlanan” (n=5) biçimlerinde kodlanmıştır. Milliyet Gazetesinde de 2016 döneminde en görünür aktör Darbeci Grup/Cuntadır. Haberlerde darbeci aktörler, “krizin sorumlusu/suçlanan” (n=22) ve “darbeci/tehdit unsuru” (n=10) biçiminde kodlanmıştır. Hürriyet’te ise darbeciler, “krizin sorumlusu/suçlanan” (n=13) ve “darbeci/tehdit unsuru” (n=8) biçimlerinde temsil edilmiştir. 2016 döneminde Cumhurbaşkanı/Başbakan/Siyasi Aktör kategorisi de üç gazetede görünür bir temsil alanı oluşturmaktadır. Cumhuriyet’te bu kategori Darbeci Grup/Cunta ile aynı düzeyde görünürlük kazanmıştır. Bu aktörlerin büyük bölümü “direniş aktörü” (n=6), bir kısmı ise “meşru otorite” (n=2) biçiminde temsil edilmiştir. Milliyet’te siyasal aktörler “meşru otorite” (n=8), “direniş aktörü” (n=6), “nötr/betimleyici” (n=4) ve “mağdur/hedef” (n=1) biçiminde kodlanmıştır. Hürriyet’te ise siyasal aktörler, çoğunlukla “meşru otorite” (n=5) ve “direniş aktörü” (n=3) biçiminde temsil edilmiştir.

2016 haberlerinde halk, güvenlik güçleri, Meclis ve komuta kademesi de önceki dönemlerden farklı anlamlar kazanmıştır. Milliyet’te halk açık biçimde “direniş aktörü” (n=4) ve “mağdur/hedef” (n=3) olarak temsil edilmiştir. Hürriyet’te Komuta Kademesi bu kez büyük ölçüde “mağdur/hedef” (n=8) olarak temsil edilmiştir. Bu kategoride ayrıca “direniş aktörü” (n=2) temsili de yer almaktadır. Hürriyet’te Meclis/Parlamento kategorisi iki yönlü temsil edilmiştir. “Meclis’e bomba attılar” haberinde TBMM “mağdur/hedef” (n=1), “Demokrasinin zaferi” haberinde ise “direniş aktörü” (n=1) olarak kodlanmıştır. Cumhuriyet’te “Provokatif Sivil Aktörler” kategorisinin ortaya çıkması da dik-

kat çekicidir. Bu kategoride yer alan aktörlerin tamamı “krizin sorumlusu/suçlanan” (n=4) biçiminde kodlanmıştır. “Sokaktaki tehlike” ve “Her kesim hedefte” gibi haberlerde darbe karşıtı bazı grupların şiddet, saldırı ve dışlayıcı söylemlerle ilişkilendirilmesi, Gazetenin darbe karşıtlığını koşulsuz bir sokak meşrulaştırmasına dönüştürmediğini göstermektedir.

Veriler, 2016 darbe girişiminin ulusal basında önceki askerî müdahalelerden farklı bir temsil düzeni içinde kurulduğunu göstermektedir. 1960 ve 1980’de askerî aktörlere yüklenen meşru otorite, kurucu iktidar ve düzen kurucu anlamlar, 2016’da darbe girişiminde bulunan aktörler için geçerliliğini kaybetmiştir. Bu dönemde darbeciler gayrimeşru ve tehdit oluşturan aktörler olarak temsil edilirken, siyasal aktörler, hükûmet, Meclis, halk ve güvenlik güçleri demokratik direnişin ve kurumsal savunmanın aktörleri olarak öne çıkarılmıştır.

Haberlerde Çerçeveleme Analizi

Entman’ın çerçeveleme modeline dayalı olarak oluşturulan dört ana çerçeve boyutu altında yer alan tüm alt kategorilerin ayrıntılı biçimde sunulması oldukça hacimli hâle geldiğinden dolayı çalışmada, okunabilirliği ve analitik açıklığı korumak amacıyla yalnızca frekansı yüksek olan alt kategorilere yer verilmiştir. Diğer alt kategoriler ise genel değerlendirme içinde dikkate alınmakla birlikte tablo ve yorumlara ayrıntılı olarak dâhil edilmemiştir. Çalışmada her dönem için ayrı tablo oluşturularak çözümleme gerçekleştirilmiştir.

Tablo 8. 1960 Dönemi için Öne Çıkan Çerçeveleme Kodları					
Boyut	Kod	Milliyet 1960	Hürriyet 1960	Cumhuriyet 1960	Toplam
Sorun Tanımı	Siyasal Kriz/Yönetim Krizi	13	42	21	76
	Güvenlik ve Asayiş Sorunu	11	18	20	49
	Eski İktidarın Baskıcı Uygulamaları	18	18	11	47
Nedensel Yorum	Eski/Mevcut İktidarın Uygulamaları	35	41	32	108
	Güvenlik Zafiyeti/Devlet Krizi	9	15	11	35
	Antidemokratik Yasalar ve Baskılar	0	13	9	22
Ahlaki Değerlendirme	Eski İktidarın Suçlanması	18	12	24	54
	Devlet Bekası/Milli Birlik Vurgusu	15	18	15	48
	Demokrasi ve Hürriyet Vurgusu	0	15	11	26
Çözüm Önerisi	Yargılama/Hesap Verme Süreci	17	17	14	48
	Demokratik Kurumların Yeniden Kurulması	6	23	13	42
	Millî Birlik ve Sükûnet Çağrısı	5	20	16	41

1960 döneminde öne çıkan çerçeveleme kodları, haberlerde 27 Mayıs askerî müdahalesinin siyasal ve yönetsel bir kriz bağlamında anlamlandırıldığını göstermektedir. Sorun tanımı boyutunda “Siyasal Kriz/Yönetim Krizi” kodunun ilk sırada yer alması,

müdahale öncesi siyasal düzenin işlemeziği ve yönetim krizinin haberlerde temel sorun olarak kurulduğunu göstermektedir. Cumhuriyet Gazetesinde “Türkiye’nin kahraman Silahlı Kuvvetlerimiz tarafından idaresinin ikinci günündeyiz/ Meclis feshedildi” başlıklı haberde TBMM’nin feshedilmesi, yetkilerin Millî Birlik Komitesine geçmesi ve yeni anayasa hazırlıklarına başlanması, siyasal düzenin değişimi üzerinden bir yönetim krizi çerçevesi olarak sunulmaktadır. Benzer şekilde Milliyet’te “Meclis feshedildi/ Yeni Anayasa hazırlanana kadar siyasi faaliyet durdu” başlıklı haber, siyasal faaliyetlerin askıya alınması, eski hükûmet üyelerinin muhafaza altına alınması ve yeni anayasa hazırlığı gibi unsurlarla krizi kurumsal ve siyasal sistem düzeyinde tanımlamaktadır. Örneklerde de görüldüğü üzere 1960 haberleri genel olarak askerî müdahaleyi siyasal düzenin tıkanması ve yeni bir yönetim arayışı bağlamında çerçevelemektedir.

Nedensel yorum boyutunda “Eski/Mevcut İktidarın Uygulamaları” kodunun öne çıkması, gazetelerin krizin nedenini büyük ölçüde Demokrat Parti iktidarının son dönem uygulamalarına bağladığını göstermektedir. Cumhuriyet’te “Dönüm noktası” başlıklı yazıda çok partili demokratik idare sisteminin zamanla bozulduğu, Tahkikat Komisyonu’nun Anayasa’ya aykırı bulunduğu ve iktidarın yanlış yolda ısrar ettiği vurgulanmaktadır. Bu gibi haberlerde krizin kaynağı olarak eski iktidarın uygulamaları ve demokratik işleyişteki bozulma gösterilmektedir. Hürriyet’te yayımlanan “Türk Silahlı Kuvvetlerinin millete tebliğleri” başlıklı haberde de müdahale, demokrasinin içine düştüğü buhran, son olaylar ve kardeş kavgasını önleme gerekçeleriyle açıklanmaktadır. Bu nedenle 1960 haberlerinde nedensel çerçeve, müdahaleyi önceleyen siyasal kriz ve eski iktidarın uygulamaları etrafında kurulmaktadır.

Ahlaki değerlendirme boyutunda “Eski İktidarın Suçlanması” kodunun ilk sırada yer alması, haberlerde eski iktidarın krizin ve demokratik gerilemenin sorumlusu olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Bu kodu “Devlet Bekası/Millî Birlik Vurgusu” ve “Demokrasi ve Hürriyet Vurgusu” izlemektedir. Eski iktidar, krizin ve demokratik gerilemenin sorumlusu olarak konumlandırılırken, askerî müdahale çoğu haberde devletin düzeni, millî birlik ve demokrasinin yeniden kurulmasıyla ilişkilendirilmiştir. Cumhuriyet’te “Menderes, Kütahya yolunda yakalandı” başlıklı haber, eski siyasal aktörlerin muhafaza altına alınmasını krizin sorumlularının tasfiyesi bağlamında sunmaktadır. Milliyet’te “Gürsel ‘Diktatör olmayacağım’ dedi” başlıklı haber ise Gürsel’in demokratik nizama dönüş vurgusu üzerinden müdahaleye ahlaki bir meşruiyet zemini kurmaktadır. Örneklerde ve benzer haberlerde ahlaki değerlendirme, eski iktidarın suçlanması ve yeni yönetimin demokrasiye dönüş vaadi arasında çerçevelemektedir.

Çözüm önerisi boyutunda “Yargılama/Hesap Verme Süreci” kodunun ilk sırada yer alması, 1960 haberlerinde çözümün öncelikle eski siyasal aktörlerin hesap vermesi üzerinden kurulduğunu göstermektedir. Bunu “Demokratik Kurumların Yeniden Kurulması” ve “Millî Birlik ve Sükûnet Çağrısı” izlemektedir. Cumhuriyet’te Millî Birlik Komitesi Başkanı Gürsel’in açıklamalarına yer verilen haberde eski idareye mensup

kişilerin adli mercilere sevk edileceği ve yeni anayasa çalışmalarının başlatılacağı belirtilmektedir. Milliyet'te "İlim ve Hukuk Heyeti kuruldu" başlıklı haber ise yeni anayasa hazırlığını ve siyasal partilerin faaliyetlerinin yeni anayasa yürürlüğe girinceye kadar durdurulmasını çözüm yöneliminin parçası olarak sunmaktadır. Bu nedenle 1960 haberlerinde çözüm, eski siyasal aktörlerin denetlenmesi, yeni anayasal düzenin kurulması ve toplumsal sükûnetin sağlanması üzerinden çerçevelenmiştir.

Örneklemede yer alan 1960 dönemindeki haberlerin çerçeveleme yapısı genel olarak değerlendirildiğinde 27 Mayıs askerî müdahalesi, siyasal kriz, eski iktidarın uygulamaları, devlet düzeninin korunması ve demokratik kurumların yeniden kurulması ile çerçevelenmektedir. Sorun tanımı siyasal krize, nedensel yorum eski iktidarın uygulamalarına, ahlaki değerlendirme eski iktidarın suçlanması ile demokrasi ve millî birlik vurgusuna, çözüm önerisi ise hesap verme ve kurumsal yeniden yapılanmaya dayanmaktadır. Bu nedenle 1960 haberlerinde askerî müdahale, büyük ölçüde bozulan siyasal düzeni onarma ve demokrasiyi yeniden kurma iddiasıyla meşrulaştırılan bir geçiş süreci olarak çerçevelendirilmiştir.

Tablo 9. 1980 Dönemi için Öne Çıkan Çerçeveleme Kodları

Boyut	Kod	Milliyet 1980	Hürriyet 1980	Cumhuriyet 1980	Toplam
Sorun Tanımı	Siyasal Kriz/Yönetim Krizi	37	23	25	85
	Güvenlik ve Asayiş Sorunu	6	16	18	40
	Toplumsal Kutuplaşma/İç Çatışma Riski	5	3	3	11
Nedensel Yorum	Güvenlik Zafiyeti/Devlet Krizi	12	37	16	65
	Dış Aktörler/Uluslararası Etki	12	6	15	33
	Toplumsal Gerilim/Sokak Olayları	4	6	10	20
Ahlaki Değerlendirme	Devlet Bekası/Millî Birlik Vurgusu	16	26	9	51
	Müdahalenin Haklılaştırılması	4	2	12	18
	Demokrasi ve Hürriyet Vurgusu	6	7	0	13
Çözüm Önerisi	Demokratik Kurumların Yeniden Kurulması	17	8	13	38
	Güvenlik ve Asayiş Tedbirleri	10	11	16	37
	Ekonomik İstikrarın Sağlanması	19	6	10	35

1980 dönemine ilişkin çerçeveleme kodları, 12 Eylül askerî müdahalesinin gazete-lerde ağırlıklı olarak devletin işlemez hâle gelmesi, güvenlik krizinin derinleşmesi ve siyasal sistemin yeniden düzenlenmesi çerçevesinde sunulduğunu göstermektedir. Sorun tanımı boyutunda "Siyasal Kriz/Yönetim Krizi" kodunun ilk sırada yer alması, 12 Eylül'ün haberlerde yönetim mekanizmasının tıkanıdığı ve devlet kurumlarının işlevsizleştiği bir kriz bağlamında çerçevelendirildiğini ortaya koymaktadır. Cumhuriyet'te "Parlamento ve hükûmet feshedildi/ Silahlı Kuvvetler yönetime el koydu" başlıklı haberde devletin başlıca organlarının işlemez duruma geldiği, siyasal partilerin uzlaşmaz

tutumlarıyla birlik sağlayamadığı ve anayasal kuruluşların sessiz kaldığı yönündeki ifadeler, sorunun doğrudan siyasal sistemin yönetilemez hâle gelmesi üzerinden tanımlandığını göstermektedir. Hürriyet'te "Bütün yurttta sıkıyönetim ilan edildi/ Ordu yönetime el koydu" başlıklı haber de hükûmet ve parlamentonun feshedilmesi, siyasi parti faaliyetlerinin durdurulması, sokağa çıkma yasağı ve sendikal faaliyetlerin askıya alınması gibi unsurlarla krizi siyasal ve kurumsal düzenin kesintiye uğraması şeklinde çerçevelendirmektedir. Bu nedenle 1980 haberlerinde temel sorun, askerî müdahalenin kendisinden çok müdahalenin gerekçesi olarak sunulan siyasal tıkanma, otorite boşluğu ve kamu düzenindeki bozulma üzerinden kurulmuştur.

Nedensel yorum boyutunda "Güvenlik Zafiyeti/Devlet Krizi" kodunun öne çıkması, gazetelerin 12 Eylül'ün nedenini büyük ölçüde güvenlik sorunu, terör, anarşi, devlet otoritesindeki zayıflama ve siyasal kurumların çözüm üretememesiyle ilişkilendirdiğini göstermektedir. Cumhuriyet'teki ana bildiride ülkenin iç ve dış düşmanların tahrikiyle rejime ve bağımsızlığa yönelik saldırılarla karşı karşıya olduğu, vatandaşların can ve mal güvenliğinin tehlikeye düştüğü vurgulanmaktadır. Milliyet'te "Evren: Yeni yönetime herkes yardımcı olmalı" başlıklı haberde terör olaylarının çok sayıda can kaybına yol açtığı, siyasal partilerin ve anayasal kuruluşların bu süreçte yeterli çözüm üretilmediği belirtilmektedir. Bu örneklerde nedensel çerçeve, askerî müdahaleyi gerçekleştiren aktörlerin eyleminden ziyade, terör, siyasal kilitlenme ve devlet otoritesindeki zayıflama üzerinden kurulmaktadır. "Dış Aktörler/Uluslararası Etki" kodunun da bu dönemde görünür olması, 1980 haberlerinde müdahalenin NATO, dış basın, Batı dünyası ve Türkiye'nin uluslararası ilişkileri bağlamında değerlendirildiğini göstermektedir.

Ahlaki değerlendirme boyutunda "Devlet Bekası/Millî Birlik Vurgusu" kodunun ilk sırada yer alması, 1980 haberlerinde askerî müdahalenin normatif olarak devletin devamlılığı, ülke bütünlüğü ve millî birlik üzerinden meşrulaştırıldığını göstermektedir. Bu çerçevede müdahale, devletin bekasını ve toplumsal düzeni korumaya dönük zorunlu bir müdahale olarak sunulmaktadır. "Müdahalenin Haklılaştırılması" kodunun 18 frekansla öne çıkması, haber dilinde askerî müdahalenin olağan dışı niteliğinin güvenlik, birlik ve düzen gerekçeleriyle kabul edilebilir hâle getirildiğini göstermektedir. "Demokrasi ve Hürriyet Vurgusu" kodunun daha sınırlı görünmesi ise 1980 döneminde demokrasinin daha çok ileride yeniden kurulacak bir düzen vaadi içinde çerçevelendirildiğine işaret etmektedir.

Çözüm önerisi boyutunda "Demokratik Kurumların Yeniden Kurulması", "Güvenlik ve Asayiş Tedbirleri" ve "Ekonomik İstikrarın Sağlanması" kodunun öne çıkması, gazetelerin çözüm çerçevesinin üç farklı şekilde oluşturulduğunu göstermektedir. İlk olarak anayasa, seçim ve siyasi partiler yasalarının yeniden düzenlenmesiyle demokratik kurumların yeniden kurulması öne çıkmaktadır. İkinci olarak sokağa çıkma yasağı, sıkıyönetim, güvenlik önlemleri, sendikal ve siyasal faaliyetlerin durdurulması gibi uygulamalarla kamu düzeninin sağlanması vurgulanmaktadır. Üçüncü olarak ise ekonomik

hayatın sürdürülmesi ve istikrarın sağlanması çözüm çerçevesinin bir parçası olarak sunulmaktadır.

Genel olarak 1980 dönemindeki çerçeveleme yapısı, 12 Eylül askerî müdahalesini siyasal kriz, güvenlik zafiyeti, devlet otoritesinin zayıflaması ve toplumsal düzenin bozulması bağlamında anlamlandırmaktadır. Sorun tanımı, siyasal sistemin işlemez hâle gelmesine ve güvenlik krizine odaklanırken, nedensel yorum terör, toplumsal gerilim ve devlet krizini öne çıkarmaktadır. Ahlaki değerlendirme, devlet bekası, millî birlik ve müdahalenin haklılaştırılması üzerinden kurulmakta, çözüm önerisi ise demokratik kurumların yeniden düzenlenmesi, güvenlik tedbirleri ve ekonomik istikrarın sağlanması etrafında şekillenmektedir. Bu bütünlük, 1980 haberlerinde askerî müdahalenin bozulan devlet otoritesini yeniden kurmayı, güvenliği sağlamayı ve siyasal sistemi yeniden düzenlemeyi amaçlayan bir müdahale olarak çerçevelendirildiğini göstermektedir.

Tablo 10. 2016 Dönemi için Öne Çıkan Çerçeveleme Kodları

Boyut	Kod	Milliyet 2016	Hürriyet 2016	Cumhuriyet 2016	Toplam
Sorun Tanımı	Darbe/Askerî Kalkışma	38	37	18	93
	Güvenlik ve Asayiş Sorunu	28	22	7	57
	Hukuk ve Anayasa İhlali	12	5	16	33
Nedensel Yorum	Ordu İçindeki Darbeci Yapılanma	73	77	27	177
	Güvenlik Zafiyeti/Devlet Krizi	12	3	10	25
	Toplumsal Gerilim/Sokak Olayları	0	5	7	12
Ahlaki Değerlendirme	Darbeci Aktörlerin Mahkûm Edilmesi	44	40	10	94
	Demokrasi ve Hürriyet Vurgusu	8	9	32	49
	Mağduriyet ve Fedakârlık Vurgusu	14	22	11	47
Çözüm Önerisi	Yargılama/Hesap Verme Süreci	33	27	15	75
	Güvenlik ve Asayiş Tedbirleri	26	29	7	62
	Millî Birlik ve Sükûnet Çağrısı	10	13	8	31

2016 dönemine ilişkin çerçeveleme kodları, 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin önceki iki dönemden farklı olarak doğrudan bir darbe tehdidi, demokratik düzene saldırı ve toplumsal direniş bağlamında sunulduğunu göstermektedir. Sorun tanımı boyutunda "Darbe/Askerî Kalkışma" kodunun ilk sırada yer alması, 2016 haberlerinde diğer iki darbeden farklı olarak temel sorunun, bizzat darbe girişiminin kendisi olarak tanımlandığını ortaya koymaktadır. Hürriyet'in "Bir grup asker darbe yapmak istedi, halk izin vermedi/ Darbeye geçit yok" başlığı, sorunu açık biçimde emir-komuta zinciri dışında hareket eden bir askerî grubun kalkışması olarak kurmaktadır. Milliyet'in "TSK içinde bir grup darbe girişiminde bulundu/ Olağanüstü gece" başlığı da benzer biçimde darbe girişimini ana sorun olarak tanımlamakta, Ankara'da jetlerin uçuşması, İstanbul'da köprülerin ve havalimanının kapatılması, TBMM, MİT ve emniyet birimlerinin hedef alınması gibi unsurlarla bu sorunu güvenlik ve asayiş krizine bağlamaktadır. Cumhuriyet'te "Askerî ya da sivil her darbeye karşı... Çözüm Demokrasi" başlığı ise darbe girişimi-

mini anayasal düzen ve demokrasi karşıtı bir müdahale olarak çerçevelenmektedir. Bu nedenle 2016 haberlerinde sorun, askerî müdahaleyi meşrulaştıran bir kriz anlatısının aksine demokratik düzene yönelen açık bir saldırı olarak tanımlanmıştır.

Nedensel yorum boyutunda “Ordu İçindeki Darbeci Yapılanma” kodunun belirgin biçimde öne çıkması, gazetelerin darbe girişiminin nedenini ordu içindeki belirli bir darbeci gruba bağladığını göstermektedir. Hürriyet’in haberlerinde “bir grup asker”, “cuntacılar” ve “Yurtta Sulh Konseyi” gibi ifadelerle kalkışmanın belirli bir yapılanma tarafından gerçekleştirildiği vurgulanmaktadır. Milliyet’te “TSK içinde bir grup darbe girişiminde bulundu” ifadesi de darbe girişimini kurumsal TSK’dan ayırarak belirli bir iç yapılanmanın eylemi olarak sunmaktadır. Cumhuriyet’te Başbakan Binali Yıldırım’ın “bir kalkışma var” açıklaması, komuta kademesinin darbe girişimini desteklemediği bilgisi ve halkın sokaklara çağırılması, olayın nedenini emir-komuta zinciri dışında hareket eden darbeci aktörlere bağlayan bir nedensel çerçeve üretmektedir.

Ahlaki değerlendirme boyutunda “Darbeci Aktörlerin Mahkûm Edilmesi” kodunun ilk sırada yer alması, 2016 haberlerinde darbe girişimine yönelik güçlü bir normatif karşı duruş bulunduğunu göstermektedir. Bu dönemde darbeci aktörler demokratik düzene saldıran, halkı hedef alan, kurumları işgal eden ve şiddet kullanan aktörler olarak sunulmuştur. Bu nedenle 2016 haberlerinde ahlaki değerlendirme, darbeci aktörlerin mahkûm edilmesi, demokrasi ve hürriyetin savunulması, saldırıya uğrayan sivillerin ve kurumların mağduriyetinin görünür kılınması üzerinden şekillenmiştir.

Çözüm önerisi boyutunda “Yargılama/Hesap Verme Süreci”, “Güvenlik ve Asayiş Tedbirleri” ve “Millî Birlik ve Sükûnet Çağrısı” kodlarının öne çıkması, gazetelerin darbe girişimine yönelik çözüm çerçevesini cezai süreç, güvenlik önlemleri ve demokratik birlik üzerinden kurduğunu göstermektedir. Örneğin, Hürriyet’te darbecilerin gözaltına alınması, Genelkurmay Başkanı’nın kurtarılması, emniyet ve güvenlik birimlerinin müdahalesi, çözümün güvenlik ve asayiş tedbirleriyle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Milliyet’te Başbakan Yıldırım’ın “bunu yapanlar en ağır bedeli ödeyeceklerdir” yönündeki açıklamasına yer verilmesi, darbeci aktörlerin hesap vermesi gerektiği yönündeki çözüm çerçevesini güçlendirmektedir. Cumhuriyet’te siyasi parti temsilcilerinin darbeye karşı ortak açıklamalarına yer verilmesi ve “demokrasi” vurgusunun öne çıkarılması ise çözümü demokratik kurumlara sahip çıkma ve toplumsal sükûnetin korunmasıyla ilişkilendirmektedir. Bu çerçevede 2016 haberlerinde çözüm, darbecilerin yargılanması, güvenlik tehdidinin bertaraf edilmesi ve demokratik meşruiyetin korunması üzerinden kurulmuştur.

Genel olarak 2016 dönemindeki çerçeveleme yapısı, 15 Temmuz Darbe Girişimi’ni önceki askerî müdahale dönemlerinden farklı bir anlam evreni içinde sunmaktadır. Sorun tanımı darbe girişiminin kendisine, nedensel yorum ordu içindeki darbeci yapılanmaya, ahlaki değerlendirme darbeci aktörlerin mahkûm edilmesine ve demokrasi

vurgusuna, çözüm önerisi ise yargılama, güvenlik tedbirleri ve millî birlik çağrısına dayanmaktadır. Bu dağılım, 2016 haberlerinde askerî müdahalenin gayrimeşru, şiddet üreten ve demokratik düzene yönelen bir tehdit olarak çerçevelendirildiğini göstermektedir. Böylece 15 Temmuz haberleri, 1960 ve 1980 dönemlerinde görülen “askerî müdahale yoluyla düzenin yeniden kurulması” anlatısından ayrılarak “demokratik direniş ve darbe karşıtlığı” anlatısını merkeze alan yeni bir çerçeveleme biçimi ortaya koymaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada, 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin ulusal basındaki temsili, Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri örnekleminde 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 askerî müdahaleleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışma, söz konusu dönemleri tarihsel ve siyasal koşulları bakımından eşitleme iddiası taşımamaktadır. Çalışmanın amacı, 15 Temmuz'un önceki darbe temsillerinden hangi aktör, temsil ve çerçeveler üzerinden ayrıştığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda elde edilen bulgular, Türkiye'de darbe haberlerinin olayı aktaran metinler olmasının yanı sıra siyasal meşruiyetin, kriz algısının ve demokratik düzen anlayışının medya dili içinde yeniden kurulduğunu da göstermektedir. Çalışmanın bulgularına göre haberlerde hangi aktörlerin görünür olduğu ve bu aktörlerin hangi temsil kalıpları içinde sunulduğu, olayların hangi sorun tanımları, nedensel açıklamalar, ahlaki yargılar ve çözüm önerileri içinde çerçevelendiğiyle doğrudan ilişkilidir. Çalışma, temsil literatürünün vurguladığı anlam üretimi sürecini darbe haberleri bağlamında somutlaştırmaktadır. Bu nedenle medya metinleri, darbe dönemlerinde belirli aktörleri meşru, suçlu, mağdur, tehdit ya da direniş öznesi olarak konumlandırarak olayların anlamını inşa etmektedir.

1960 ve 1980 darbe dönemlerine ilişkin bulgular, askerî müdahalelerin haberlerde büyük ölçüde siyasal kriz, güvenlik sorunu, devlet otoritesinin zayıflaması ve düzenin yeniden kurulması çerçeveleriyle sunulduğunu göstermektedir. 1960 ve 1980 dönemlerinde komuta kademesi ve askerî aktörler çoğu zaman meşru otorite, kurucu iktidar veya düzen kurucu aktörler olarak temsil edilirken, devrilen ya da sabık siyasal aktörler krizin sorumlusu olarak sunulmuştur. Özellikle 1960 ve 1980 darbe haberlerinde askerî müdahale, mevcut siyasal düzenin bozulması karşısında çözüm üreten bir müdahale olarak çerçevelendirilirken haberlerde, askerî aktörlerin kurucu ve düzenleyici konumunu güçlendiren bir anlam inşa edilmiştir. Çalışma Türkiye'de darbeler ve medya ilişkisine odaklanan literatür açısından da önemlidir. Önceki çalışmalar, basının belirli darbe dönemlerinde askerî müdahalelerin meşrulaştırılmasında rol oynadığını ortaya koymuştur. Bu çalışma ise meşrulaştırma sürecinin aktör seçimi, temsil biçimi, çerçevelendirme kategorileri üzerinden daha geniş bir şekilde kurulduğunu göstermektedir.

Çalışmanın en belirgin sonucu, 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin bu tarihsel temsil evreninden ayrılmasıdır. 2016 haberlerinde darbe girişimi, önceki dönemlerdeki gibi

düzen kurucu ya da devlet otoritesini yeniden tesis eden bir müdahale olarak sunulmamıştır. Darbe girişimi demokratik düzene, hukuka, sivil siyasete ve toplumsal güvenliğe yönelen gayrimeşru bir saldırı olarak çerçevelendirilmiştir. Sorun tanımı boyutunda darbe girişiminin kendisinin temel sorun olarak kurulması, nedensel yorumda ordu içindeki darbeci yapılanmanın fail olarak öne çıkarılması, ahlaki değerlendirmede darbeci aktörlerin mahkûm edilmesi ve çözüm önerisinde yargılama ile güvenlik tedbirlerinin vurgulanması, 15 Temmuz haberlerinde askerî müdahalenin meşruiyet zeminini kaybettiğini göstermektedir. 1960 ve 1980’de askerî aktörler çoğu zaman düzen kurucu ve meşru otorite olarak görünürken, 2016’da darbeci yapı tehdit, şiddet ve gayrimeşruiyetle ilişkilendirilmiştir. Buna karşılık sivil siyaset, parlamento, medya kuruluşları, güvenlik birimleri ve halk, darbe girişimine karşı direnişin ve demokratik meşruiyetin taşıyıcıları olarak öne çıkmıştır. Bu bulgular, basında darbe anlatısının merkezinin askerî müdahaleden demokratik direnişe doğru kaydığını göstermektedir. Çerçeveleme açısından bakıldığında, bu değişim haberlerin yalnızca içeriğinde değil, olaylara yüklenen anlamın yapısında da ortaya çıkmaktadır. 1960 ve 1980 darbe dönemi haberlerinde sorun, çoğunlukla siyasal sistemin işlemezliliği, güvenlik krizi ve eski iktidarların uygulamaları üzerinden kurulurken, çözüm askerî yönetimin düzen kurucu müdahalesi, yeni anayasa, güvenlik tedbirleri ve kurumsal yeniden yapılanma üzerinden tanımlanmıştır. 2016’da ise sorun bizzat darbe girişimi, neden darbeci yapılanma, ahlaki yargı darbecilerin mahkûm edilmesi, çözüm ise demokratik kurumların korunması, darbecilerin hesap vermesi ve toplumsal birlik çağrısıdır.

Sonuç olarak bu çalışma, 1960 ve 1980 darbeleri ile 2016 darbe girişimini aynı gazeteler üzerinden karşılaştırarak Türk ulusal basınında darbe temsiliinin tarihsel dönüşümünü ortaya koymaktadır. Temsil analizi ile çerçeveleme analizinin birlikte kullanılması, bu dönüşümün hem aktörler hem de olaylara yüklenen anlamlar düzeyinde incelenmesini sağlamıştır. Bulgular, 1960 ve 1980’de askerî müdahalelerin düzen kurucu ve meşrulaştırıcı bir çerçevede sunulduğunu, 2016’da ise darbe girişiminin demokratik düzene yönelen açık bir tehdit olarak temsil edildiğini göstermektedir. Çalışma, Cumhuriyet, Hürriyet ve Milliyet Gazetelerinin birinci sayfa haberleri ve her dönem için altı günlük zaman aralığıyla sınırlıdır. Gelecek çalışmalarda farklı gazeteler, köşe yazıları, haber fotoğrafları ve televizyon yayınları analize dâhil edilerek darbe dönemlerinde medya temsiliinin farklı düzeyleri karşılaştırmalı biçimde incelenebileceği öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin oluşumu* (Y. Alogan, Çev.), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Aldırmaz, Y. (2025). Cumhuriyet'in kuruluşundan 27 Mayıs'a Türkiye'de muhalif basın: Basın-iktidar ilişkileri (1923-1960). *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 241-269. <https://doi.org/10.30517/cihannuma.1792562>
- Atay, S. E. (2019). Çerçeveleme kuramı: 27 Nisan e-muhtıra haberlerinin Türk yazılı basınında sunumu. *Atatürk İletişim Dergisi*, 18, 5-24. <https://doi.org/10.32952/atauniiletisim.528692>.
- Cohen, J. (1960). A coefficient of agreement for nominal scales. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37-46. <https://doi.org/10.1177/001316446002000104>
- Çakır, H., & Yavalar, D. E. (2017). Demokrat Parti iktidarı ve basın. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), 1-14.
- Demirdiş, S. (2019). The role of Facebook and Twitter in social movements: A study on the July 15 coup attempt in Turkey. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 32, 32-49. <https://doi.org/10.17829/turcom.477180>
- Dündar, L. (2016). 12 Eylül 1980 darbesinin basına etkileri. *Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 16, 125-154.
- Durna, T., & İnal, A. (2010). 12 Eylül, medya ve demokratikleşme sorunu. *Mülkiye Dergisi*, 34(268), 123-145.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Ertürk, Y. (2023). 27 Mayıs 1960 askerî darbesi, darbe sürecinde silahlı kuvvetler içindeki bölünme ve rekabet. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 134(264), 1-42. <https://doi.org/10.55773/tda.1121453>
- Evsile, M. (2018). Demokrat Parti'nin iktisadî istiklâl mücadelesi. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 61-75.
- Fürsich, E. (2010). Media and the representation of Others. *International Social Science Journal*, 61(199), 113-130. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2451.2010.01751.x>
- Guven, S. (2025). Military interventions and press-politics relations in Turkey. *Armed Forces & Society. Advance online publication*. 1-27. <https://doi.org/10.1177/0095327X251397911>
- Hall, S. (1997a). *Representation & the media [Transcript]*. Media Education Foundation.
- Hall, S. (1997b). The work of representation. In S. Hall (Ed.), *Representation: Cultural representations and signifying practices* (pp. 13-74). London: Sage.
- 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanununun Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesine ve Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Kanun. (1980, 21 Eylül). *Resmî Gazete* (Sayı: 17112). (Kanun No. 2301).
- İnce, M., & Koçak, M. C. (2017). Basın (ulusal gazeteler) 15 Temmuz'u nasıl gördü?. *Turkish Studies*, 12(35), 239-254.

- Karaman, S. (2023). *Türkiye’de basının darbelerle imtihanı*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Krippendorff, K. (2013). *Content analysis: An introduction to its methodology* (3rd ed.). London: Sage.
- Melek, G., & Toker, H. (2017). Şiddet, demokrasi ve terör bağlamında ana akım medyanın analizi: 15 Temmuz Darbe Girişimi. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 222-234. <https://doi.org/10.17680/erciyesakademia.291901>
- Meral, V. (2022). 12 Eylül 1980 darbesi’nin yerel basına yansımaları -Giresun örneğinde bir araştırma-. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 707-720. <https://doi.org/10.31765/karen.1175689>
- Nisan, F., & Şeker, N. T. (2017). Demokrasiye sekteye uğratan darbe haberlerinin çerçevelenmesi: 15 Temmuz 2016 darbe girişimi örneği. *TRT Akademi*, 2(3), 68-96.
- Şahin, D. (2023). May 27, 1960 military coup and the press (1960-1965). *History Studies*, 15(4), 723-741. <https://doi.org/10.9737/historystudies.1326911>
- TBMM. (2012, Kasım). Meclis Araştırması Komisyonu Raporu (Cilt 1). Retrieved from <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/server/api/core/bitstreams/f3eea041-f2d8-4951-a81b-7b8d21f0c255/content>. Erişim T. 01 Nisan 2026.
- TBMM. (2016, 27 Ekim). Meclis Araştırma Komisyonu Tutanak Dergisi (9’uncu Toplantı). Retrieved from <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/1754> Erişim T. 01 Nisan 2026.

Hakem değerlendirmesi/Peer review:

Dış bağımsız/Externally peer reviewed

Çıkar çatışması/Conflict of interest:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir/The author have no conflict of interest to declare

Finansal destek/Grant support:

Yazar bu makalede finansal destek almadığını beyan etmiştir/The author declared that this article has received no financial support.